O. St.
om
Islands
Handel.

Dono Nobilissimi
Authoris ...

Kort Underretning

om den

Islandske Handels Forelse,

fra Aar 874 til 1788;

med

tilfoiede Tanker

om,

hvorledes den nu værende frie Handel maatte
være at iværksætte

til

Fordeel for Island;

affattet ved

Olav Stephensen,
Stiftamtmand over Island.

Kiøbenhavn, 1798.
Trykt hos Frid. Wilh. Thiele.

Til
Fædrenelandet.

Ordentlig at kunne beskrive og tillige grundig bedømme Islands Fordele og Mangler, samt hvorledes Indbyggerne burde benytte sig af de første, paa det de sidste kunne giøres taalelige, dertil udfordres unegtelig nøie at kiende Landets Beskaffenhed, dets i hvert Amt — fast i ethvert Syssel — forskiellige Oeconomie, dets Nærings-brug, Formue og Kræfter, den politiske Forfat-ning, Indbyggernes Sindsbeskaffenhed, Idræt-ter, Sæder, Vedtægter, samt at besidde den lo-cale Kundskab, m. m. Min Hensigt gaaer ikke saavidt, at jeg ved disse Blade agter i sin hele Omfang at udvikle dette vigtige Æmne. Jeg vil for denne Gang allene berøre: hvorledes Is-land har manglet eller maattet savne sin egen

Handel i næsten samfulde 400 Aar, hvorledes Handelen er bleven ført fra hine første Tider af til de nærværende, samt hvad Følger samme haver draget efter sig; da de af mig derover giorte Anmærkninger kunne, som et lidet Anhang, tilføies de, i det Islandske Litteratur-Selskabs Skrifter under mit Navn inddragne, 4 Afhandlinger om Landets vigtigste Næringsveie: Faareavlen, Hornqvægets Røgt og Fiskeriets Fortsættelse, samt disses saaledes med hinanden afpasset Ligevægt, at ermeldte Landets vigtigste Næringsveie kunne paa den gavnligst eragtende Maade samtlig sættes i en virksom Drift, hvilken Hensigt kan dog aldrig opnaaes, saalænge de ei ledsages af en ordentlig, vel indrettet og for Island opbyggelig Handel, da en modsat qvæler og nedtrykker dem alle, og tilligemed Næringsveiene Indbyggernes Liv og Lyst og Mod til alle duelige Foretagender, hvilket nogle 100 Aars bedrøvelige Erfaring har beklagelig bekræftet. Jeg har heller ikke villet lade mig ganske gaae af Sigte, tillige at berøre: hvorledes jeg formener, den nu frigivne Islandske

Handel

Handel maatte være at føre til Landets Lykke, dets Næringsveies Understøttelse og Udvidelse, hvorledes samme kunne giøres stadig og vis for Island, og i sin Tid fordeelagtig for Regieringen.

§. 1.

At Handelen er Moder til Rigdom og Velstand, dette har jeg, i Indledningen til min Afhandling om Faareavlen, inddragen i det Kongelige Litt. Selsk. 5te Bind, for nogle Aar siden anmærket, hvilket af mange og store Mænd forlængst er blevet stadfæstet. — Unegtelig befordrer en vel indrettet Handel meget kraftig Videnskaber, Kunster, Haandværker, samt Landes og Rigers Formue og Folkemængde. Man seer derfor alle Nationer i Verden drage al muelig Omsorg for Handelens Fremgang, til almindelig Nytte for det menneskelige Kiøn. Island derimod haver i sidstledne 397 Aar maattet ansee Handelen for sin Stedmoder, hvilken ligesaa længe haver udarmet — ikke omarmet — Landets Indbyggere. — Det utallige Onde, som den tvungne Islands Handel i en saa lang Rekke

af Aar har havt i Følge med sig, vilde blive umueligt her at anføres; meget deraf er og forlængst blevet anmærket af de indsigtsfulde Mænd, der have skrevet om denne vigtige Sag.

§. 2.

Det er ved de mange gamle Historier, som haves i Island, overflødig afbeviist, at Indbyggerne have, fra 874, da Landet blev fundet af Ravnefloke, lige til 1280, eller i de første 406 Aar af dets Beboelse, i hvilken Tidsrum det førte sin egen Handel, været et formuende Folk, som til sammes Fordeel foretog store og vigtige Ting, ligesom derom haves endnu i Landet uimodsigelige Mindesmærker (a).

Fra

(a) Beviis paa Indbyggernes store Rigdom vare deres kostbare Krigstoge, deres Handelsskibe, som de selv førte mellem de nordlige Lande, deres mange Tienestefolk, da en formuende Mand holdt fra 30 til 60 Huuskarle i sin Tieneste. Biørn, Lopt og Gudmund, kaldede de Rige, havde stor Formue, især den forsthenævnte, uden Tvivl den rigeste Mand, som nogensinde har været til i Island, hvilkens Fastegods befandtes, efter hans Død,

Fra 1280 til 1400 handlede endnu med god Fordeel nogle faa af Landets Børn, tilligemed Bergenserne; men fra dette senere Aarstal an-

Død, 100 Gange 120 Hundrede, Løsegods 80 Gange 120 Hundrede, Qvilder 1440, som udgiør, efter Jordafgivtens Beløb den Tid, han levede, fra $1\frac{1}{2}$ til 2 Tønder Guld. Jon Biskop Skalle lod bygge 1 havført Skib Aar 1374, Sunnefu-Sudin kaldet, og derefter tvende andre, hvilkes Navne vare Mariu-bolli og Peturs-bolli. Mange flere byggede — og andre indkiøbte — Skibe, til deres Handelsførelse. Deres oeconomiske Bedrivter vare ikke mindre; saavel Ud- som Hiemmemarkerne vise tydelig, at de have paa mange Steder i Landet anlagt Agerdyrkning; Veivæsenet have de med stor Møie og et utroeligt Arbeide meget forbedret; hele Strækninger af Røn og Lava ere igiennembrækkede, opryddede, og derved giorte befarlige. Ved Giennemreise af det saa kaldede Berserkia-Røn inden Sneefields-næs-Syssel, og Kapelle-Røn inden Guldbringe-Syssel, samt flere deslige, har jeg med Forundring maattet erkiende: at bemeldte Arbeide har været saa svært, langsomt og udmattende, hvilket Beqvemmelighed af Overreisen har allene belønnet, at ingen i vore Tider tænker paa — mindre forsøger — at giøre vore værdige Forfædre sligt efter.

sees Handelen at være reent forloren for Island, skient 6 af Landets Biskoper, saasom: Arne Olavsen Aar 1414, Gottskalk Gottskalksen 1450,

efter. Ikke allene have de indhægnet alle deres Hiemmemarker, men paa adskillige Steder Enget eller Udmarkerne tillige; endog har deres Vindskibelighed gaaet saavidt, at de have opført Giærder af nogle 1000 Favnes Længde, der skulle tiene til Grændseskiel mellem deres egne og deres Naboers optagne og af dem dyrkede Jorder, samt til at afholde al Fæedrivt fra deres saaledes fredede Marker. Med disse roesværdige Bestræbelser lode de Landavlingen staae i en uadskillelig Sammenhæng med Handelen, som understøttede hiin. Vore Historier medføre: at der have været de, der holdte 60 til 100 Koer paa Stald, som Lopt den Rige paa Modrevalle og Bonden paa Sæbol. At Skalholt Bispestoel har været eiende af 1296 skaarne Stude, derom handler det Kongel. Isl. Litt. Selsk. 6te Bind S. 80, 91 — 93. Olav Paa med mange flere vidste ikke, hvor store deres Faarehiorde vare, iblandt disse Thorstein Rødnef, som vilde tælle sine Faar, men fik ikkun talt 2400 deraf, da mange utalte løbe ham af Hænderne. (Selsk. 5te Bind S. 93.) At de Gamles Huusflid har ligeledes været meget stor, bevidne de mange Skibsladninger af forarbeidet Vadmel,

som

1450, Olav Rognvaldsen 1483, Stephan Johnsen 1498, Ogmund Paulsen 1534, og tilsidst Biskop Gudbrand Thorlaksen 1579, have været benaadede med sær Privilegier, til at maatte holde hver for sig eet Handelsskib. Det er altsaa fra Aar 1400, som Landet har savnet sin egen Handel, i hvilket lange Tidsrum dets Formue er til en stor Deel forsvunden, og tilligemed Handelsfordelen falden i fremmede Nationers saavelsom de octroierede Compagniers Hænder.

§. 3.

I de 406 Aar, som Islands Handel, efter forbemeldte, førtes af Indbyggerne selv, opseilede de Norge, Danmark, Engeland, Irland, Sverrig, Rusland og flere nordlige Lande, dog besøgte de fleste Norge, deels for i dette Kongerige at fremme deres Handel, deels og for at befor-

som fra Island Aar efter andet udskibedes til Norge.

Dette ere uimodsigelige talende Beviser for Indbyggernes store Formue, for deres mandige Bedrivter, for deres Vindskibelighed og Flid, fra de første Tider af, lige til Aar 1400.

befordres ved de norske Kongers Hoffer, samt giøre dem bekiendte ved Krigsbedrifter, til hvilke de især havde besynderlig Lyst. Bergensernes Handel var, i den 120 Aars Tid, samme forundtes dem, redelig, men blev til Slutning afmægtig og utilstrækkelig; den ophørte til største Delen ved Dannemarks og Norges Forening 1388; nogle faa Normænd vedbleve dog Handelens Førelse til 1400.

Fra sidstbenævnte Aar fik de Engelskes Handel, hvilken de havde ført i Landet i det 14de Aarhundrede, Overhaand. Denne var i Førstningen taalelig; deres Handelsvarer vare gode, og Priserne ansaaes ikke for ubillige; men det varede ikke længe; Handelen blev voldsom, og utroelige Forurettelser bleve i høieste Grad af disse Folk udøvede; Ran, Plyndren, Oprør og Slagsmaale ledsagede samme, hvilke skilte mange Mennesker ved Livet (b).

Senest

(b) Aar 1433 blev af de Engelske holdt et Slag med Indbyggerne ved Mandskadehol inden Skagefiords-Syssel, hvor 80 af de første bleve nedlagte; man veed ikke tilvisse, hvor mange af de sidste.

Aar

Senest i det 15de, samt det hele 16de Aarhundrede igiennem, handlede de Tydske fra Hamburg, Bremen og Lübeck paa Island, tilligemed

Aar 1468 nedlagde de Engelske Kongens Lænsmand, Biørn Thorlevsen, som affordrede dem den kongelig paabudne Havnetold, og 7 af hans Folk i Revet inden Sneefieldsnæs-Syssel, men toge hans Søn, Thorlev Biørnsen, til Fange; Lænsmandens døde Legeme huggede de i smaae Stykker, hvilket foraarsagede 5 Aars Uroeligheder (vore islandske Historieskrivere sige Krig) mellem Dannemark og Engeland.

Aar 1490 blev holdt et andet Slag mellem Abbeden paa Vidøe og 300 Engelske i Havnefiorden, hvilkens Fisk disse havde bemægtiget sig, men vilde hverken betale, efter indgangen Forening dem imellem, eller tilbagelevere. Disse gik Abbeden imod, ikkun med 30 udsøgte Mænd, nedlagde mange af Engelænderne paa Stedet, og slog de øvrige paa Flugten, som retirerede ud til deres i Havnefiorden til Ankers liggende mange Skibe; Abbeden derimod, som tog sin Fisk tilbage, havde ikkun mistet 1 Mand i dette Slag.

Aar 1512 dræbde de Engelske en anden Kongens Lænsmand, ved Navn Svend Thorlevsen, (andre kalde ham Svend Kleivsen,) tilligemed 11 af hans Folk, for hvilken skammelige Gierning,

med de Engelske. Disse laae i idelig Strid med hinanden, hvilket reiste sig deraf, at de Tydske, som opfyldte Landet med megen Ufornødenheds-Vare, opskruet til tredobbelte Priser mod Engelændernes, ærgrede dem over, at Landsfolket heller handlede med disse. De Tydske giorde sig derfor al Umage for, at rydde Engelænderne af Veien, samt forhindre dem fra al Indgang til Landets Handelsstæder. Den Uleilighed, at de Havne, som Frihandlerne ansaae ei for sig fordeelagtige, ikke bleve opseilede, især mellem Aars-

ning, samt Engelændernes Røverie af Faar og Stude, m. m. hvortil kom, at de havde bemægtiget sig et af Kong Christ. 2dens Skibe, han skal have paastaaet 10,000 Pd. Sterlings Erstatning af Kong Henrich 8de.

Aar 1524 plyndrede de Lænsmand Thyge.

Aar 1532 holdt Engelænderen Johan Breede Slag i Grindevig med Kongens Foged Diderich von Bramstæd, som nedlagde den første og hans Folk paa Stedet.

Aar 1579 berøvede de Lænsmand Egert Hannesen en stor Deel af hans Gods, og mishandlede ham tillige. Hvorledes den gemene Mand blev af de Engelske behandlet, vilde blive for vidtløftigt her at anføre.

Aarstallene 1323 og 1568; ligesom og, at det hele Lands Opseiling blev nu og da ganske forsømt, sætte Indbyggerne i yderste Forlegenhed, og skilte endeel af dem ved Livet, da de, formeden utilstrækkelig Kornvares Tilførsel, manglede Tømmer, Jern og Fiskeliner, til deres Næringsveies Fortsættelse (c). Derimod indtrængde alt for mange Handelsmænd sig paa de bedste Havne, som Vestmannøe, Grindevig, Havnefiord, Revet og Kumbervog (d).

Hvorledes de Engelske og Tydske behandlede Indbyggerne som Slaver, nu med at sætte dem som Fiskere, for fast ingen Løn, paa deres mange

Fisker-

(c) 1324 kom her eet eneste Skib til Island, som tilhørte Biskop Laurentius.
1326 slet intet. (Hola Annal.)
1567 eet eneste Skib i Hofsoos. (Vatnsfiords Annal.)

(d) 1396 opseilede 6 Skibe Vestmannøe.
1468 henmod 30 Skibe Revet og Kumbervog.
1490 over 40 Skibe Havnefiorden.
1538 5 Skibe Grindevig.
Derimod bleve mange af Norder- og Østerlands-Havnene, med flere, efter ovenanførte, ikke besøgte.

Fisker-Farteier, hvoraf de holdt en stor Mængde paa Landets Strømme, nu paa deres Fiskerbaade inde i Landet, af hvilke de Tydske tilhørte i Aaret 1545, i Byeskiers Tingsogn inden Guldbringe-Syssel, 45 i Tallet; dette er klart af de derover indløbne Klager, samt Laugtingsdommen samme Aar, ved hvilken Kongen bleve bemeldte Baade tildømte (e); ligesom de Tydskes Handelshuse bleve nedbrudte, efter at Handelen havde været dem nogle Gange allernaadigst strængelig forbuden.

Kiøben-

(e) I de Islandske Annaler, kaldede Annales recentiores, findes de Engelskes Baadefiskerie benævnet forend de Tydskes. Efter disse Annalers Medfør mistede de førstbenævnte paa adskillige Steder i Landet, sidst i April-Maaned Aar 1416, 25 Fiskerbaade. Begge Nationer holdte Efterliggere i Landet, for at handle her om Vinteren, hvilke tillige skulle fortsætte Fiskerie med aabne Baade, bemandede med Landsfolket, hvilkets egne Fiskerbaade desformedelst kunne ikke udredes, uanseet sligt var de Handlende strængelig forbudet af Kong Christian den 1ste Aar 1480, Christ. 2den 1516, Christ. 3die 1542; de lokkede og fattige Bonders Tyende fra dem i sin Tieneste, hvorved Jordegodset tabde sin vedborlige Rogt.

Kiøbenhavns Magistrat er vel bleven forlænet med den islandske Handel i 10 Aar, eller fra Tirsdagen efter Nytaar 1547 til Aarsdagen 1557, for 1000 Mark Lybsk, hvilket Kong Christian den 3dies Anordning, dateret Koldinghuus førstbenævnte Aar og Dag, bekræfter; herunder var begreben Kongens Indkomst, Told og al anden Rettighed af Landet. Men man har Aarsag til at tvivle, at Magistraten lod handle uden paa Vestmannøe, og maaskee nogle faa af Landets Havne i 2 eller 3 Aar; thi 1550 lod Kongen sin Lænsmand hæve Afgiften af Oesfiords Syssel, ligesom Hans Majestæt befalede samme, Aar 1552, at sætte Klostrene paa den høieste Rente, m. m., hvoraf er tydeligt, at Magistraten har ikke i disse Aar tilhørt Indkomsterne af Landet; Handelen var og i denne Tid virkelig fri, og førtes af de Danske, Tydske, samt paa en og anden Havn for Kongelig Regning, lige til 1602.

At Indbyggerne have havt den allerstørste Aarsag til Klager over de Engelskes Voldsomheder og de Tydskes Aager og Uretfærdigheder,

begge Nationers Forsømmelse i at opseile Landets Havne, samt at forsyne Indbyggerne med det fornødne til Livets Ophold, dette maae alle i Fædrenelandets Historie kyndige Mænd eenstemmig tilstaae; et saa yderligt Nødsfald, der skilte Indbyggerne saavel ved Liv og Frelse, som deres Midler, kunde ikke andet end have idelige Klager over Handelens utaalelige Førelse i Følge med sig. — Saa yderst vigtige Aarsager tilskyndede derfor Landsfolket at tage sin Tilflugt til Tronen, og allerunderdanigst frabede sig den fremmede Frihandels fremdeles Førelse.

§. 4.

Aar 1602 finder man den islandske Handel være bleven bevilget et danskt Compagnie, bestaaende af Kiøbenhavns, Helsingøers og Malmøe Kiøbstæders Borgere, af hvilken Handel disse benyttede sig i samfulde 60 Aar, eller til 1662, efter at have nogle Gange herpaa erholdet allernaadigste Fornyelses-Breve; men Handelen blev Compagniet fratagen samme Aar, formedelst dets Forbrydelser, som bestode derudi: at det havde

for-

forsømt at forsyne Landet med Fornødenhedsvare, samt at lade det opseile i 2 Aar. Handelen blev derfor overdragen til et andet danskt Compagnie, som beholdt den til 1706; da en Separathandel, efter at Landet, under en Compagniehandel i samfulde 104 Aar, var udtæret, blev bevilget Kiøbenhavns Indbyggere, mod aarlig Afgift af 20190 Rdr. Croner (f). Denne af al forpagtet

(f) For følgende aarlig Afgift bleve de islandske Havne særskilt bortforpagtede 1706:

Vestmannøe . . .	for 820 Rdr.
Ørebach	1000 —
Grindevig . . .	505 —
Boesand	1205 —
Keblevig	1570 —
Havnefiord . . .	1005 —
Holmen	1340 —
Budenstad	455 —
Arnestappen . . .	1370 —
Revet (nu Olavsvig) . .	1195 —
Grønnefiord og Kumbervog	950 —
Stikkesholm . . .	1575 —
Patrichsfiord . . .	1255 —
Bildal	675 —
Lateris	14920 Rdr.

Dyre-

pagtet Handel den bedste for Landet, uanseet Separathandlerne maatte svare en større aarlig Afgift af samme end noget Compagnie forhen, vedvarede til 1733.

Fra dette Aars Begyndelse blev Handelen tilstaaet endnu et Compagnie, bestaaende af Kiøbenhavns Indbyggere, som beholdt den til 1 Jan. 1743. Derefter blev den overdragen til Kiøbenhavns Hørkræmmere til 1 Jan. 1753, for 16100 Rdr. Croners aarlig Afgift, paa hvilkens Forelse Compagniet fik Prolongation til

Aars-

	Transport	14920 Rdr.
Dyrefiord	for	565 —
Isefiord		1405 —
Skagestrand		145 —
Hofsos		400 —
Oefiord		630 —
Husevig		200 —
Vapnefiord		160 —
Rødefiord		1105 —
Berefiord		660 —
	som udgiør	20190 Rdr.

Aar 1715 blev Forpagterne, formedelst Krigen imellem Danmark og Sverrig, forundt 2310 Rdr. Afslag i denne Afgift paa 6 Aar.

Aarsdagen 1763, men blev, formedelst sammes uforsvarlige Handlemaade m. m., entlediget derfra til 1758 Aars Udgang. Efter at Herkræmmer-Compagniet saaledes var afskediget, blev Handelen ført for Kongelig Regning til 1762 Aars Udgang. — Fra dette Aars Begyndelse og lige til Begyndelsen af 1783 blev den islandske Handel overdragen det almindelige Handels-Compagnie; men dette blev og entlediget derfra i Aaret 1774, som derefter atter blev ført for Kongelig Regning, lige til 1787 Aars Udgang, fra hvilken Tid Handelen er allernaadigst frigiven saavel for Islænderne selv, som for alle øvrige Kongelige Undersaatter i Europa, uden allene i de Provindser, hvor octroieret Handel maatte drives.

Dette være da korteligen sagt om den islandske Handelsførelse fra Aar 874 til 1788, i en Tid af 914 Aar.

§. 5.

Vil man af foranførte giøre sig et tydeligt Begreb om Følgerne af den islandske Handels-

forelse i forbenævnte lange Tidsrum, da befindes, at i Republikens Tid, eller de 406 Aar, som Landet, i Følge §. 2., førte sin egen Handel, vare Indbyggerne i en blomstrende Tilstand, hvilken blev meget svækket ved Bergensernes m. fl. Deeltagelse i Landets Handel, fra 1280 til 1400. Derimod er Island, siden Aar 1400, i de næsten samfulde 400 Aar, som det har maattet savne sin egen Handel, formedelst fremmede Nationers volðsomme, ubillige og utilstrækkelige, samt de sluttede Compagniers monopoliske Handelsforelse, ynkelig blevet udarmet. — At fremmede Nationers Handel i det 15de og 16de Aarhundrede har været voldsom, høist ubillig og utilstrækkelig, men Compagniernes myndig og udtærende, er forhen beviist, hvilket sidste Erichsen i hans *Deo, Regi, Patriae*, fra S. 78 til 101, med mange flere har tillige bekræftet; herom have og Embedsmændene i Landet idelig giort allerunderdanigste Forestillinger (g).

Hvor-

(g) Ikke mindre end 8 Gange ere Kongelige Embedsmænd nedreiste fra Landet til Kiøbenhavn, for aller-

Hvorledes Monopolia qvæle al Industrie, og standse det Folkes Næringsveie, som ikke maae selv forædle og med Fordeel afsætte sit eget Lands Producter, men tilpligtes at overlade samme til privilegerede Enehandlere, dette er den oplyste Verden forlængst bekiendt. Island især maae erkiende denne Sandhed, i al den Tid det har staaet under en octroieret Compagniehandel.

Ikke altid Enehandlernes Uvillie — men deres Afmægtighed — har forvoldet, at Indbyggerne have ofte maattet savne den fornødne Tilførsel, og ligesaa ofte ikke kunnet faae afsatte deres i Handelen frembudne Varer: Fisk, Tran og Uldengods; Mangel paa Skibsrum og Tønder til Kiød, Tran og Tallig, har foraarsaget, at bemeldte Varer ere blevne modsagte, de bedste Faar i Tusindtal fra Handelsstæderne tilbagedrevne; ligesom Trannen er hundrede Tøndeviis for

allerunderdanigst at andrage Indbyggernes haarde Behandling af de Handlende, nemlig: 1592, 1619, 1684, 1701, 1754, 1755, 1756 og 1757. 12 Gange har jeg ellers fundet denne vigtige Sag været allerunderdanigst andragen.

Indbyggerne gaaen til Spilde; det modtagne af Landets bedste Vare er derimod betalt til en stor Deel med Handelens deels unyttige Kramvare, deels med det overflødig indførte høist skadelige Brændeviin (h). At slig en Handlemaade unegtelig har svækket Landsfolkets Liv og Lyst og Virksomheds Aand, til Næringsveienes behørige Drift, der bestandig burde været opmuntrede af de Handlende ved en billig saavel til Landets som deres egen Fordeel hensigtende Handel, er uimodsigeligt; men Enehandlerne have i dets Sted ladet egen Vinding være Gienstanden for deres Bestræbelser; Indbyggernes taalelige Udkomme derimod er med megen Ligegyldighed bleven tilsidesat. Ingen Under derfor, at disses Formue

(h) At nærværende Handel ikke heller har forglemt at forsyne Landet med Brændeviin, være til Beviis: at til Guldbringe-Syssel, det mindste i hele Island, ikkun af 5 Miles Størrelse, ere Aar 1788 heraf indførte 730 Tønder, som skilte Indbyggerne, 1 Tønde beregnet til 30 Rdr., ved 21900 Rdr.; denne Sum, besparet og oplagt i 10 Aar, kunde have sat Landets Børn i Stand til at føre den islandske Handel for egen Regning.

Formue bestandig er bleven formindsket, og nogles ganske forsvunden. Det beklageligste af alt foranførte er: at mange Tusinde Mennesker ere, formedelst Landets slette Forsyning af Fødevarer i haarde Aaringer, ikke engang til Halvdelen af det af Embedsmændene, i Følge Octro'erne reqvirerede, af Hunger omkomne, især under Hørkræmmer-Compagniets Handelsførelse, fornemmelig i Aarene 1757 og 1758, da fra 6 til 8000 Mennesker (men ikke 1200, efter Erichsens Anførsel i hans Deo, Regi, Patriæ S. 29,) ere paa denne ynkværdige Maade bortdøde. — Dette store Tab kan neppe nogensinde gaae Landets Børn af Glemme, men vil stedse bevares i de seneste Slægters bedrøvelige Erindring (i). Hvad Modstræbelser og Hindringer sidstbenævnte

(i) Antallet af de Døde vilde have blevet meget større, havde ikke den aldrig noksom elskede — aldrig noksom berømte — Konge, Friderich den 5te, allernaadigst skienket og affendt til Landet, i Aarene 1756 og 1757, tvende Skibsladninger med Meel og Brød, Landsfolket til Undsætning; dette er een blandt mange andre denne store Konges mageløse Velgierninger mod Island.

Compagnie lagde i Veien for de i Aaret 1752 i Landet etablerede Nye Indretninger, som havde til Gienstand Landvæsenets Forbedring, Ager- og Haugedyrkningen, Havfiskeriet, Skibsbyggerie, Uldfabrikers Oprettelse og Udbredelse, Reebslager-, Feldbereder-, Snedker-, Tømmermands- og Bødker-Haandværker; tilligemed Svovel-Raffinaderiet; derom ligge ved Amterne i Island — endog ved Raadstueretten i Kiøbenhavn — authentiqves Beviisligheder. Formedelst disse Forbrydelser blev bemeldte Compagnie, af høisalig Ihukommelse Kong Friderich den 5te, til 1758 Aars Udgang entlediget fra den islandske Handels fremdeles Førelse, hvilket Retfærdigheden selv, det udhungrede Islands jammerlige Nød og Indretningernes Fremtarv uomgængelig udfordrede. For at kunne godtgiøre, hvor lidet fortient Hørkræmmer-Compagniet, af alle Handels-Societeter det haardeste mod Island, havde giort sig af Landet og de nye Indretninger, medfører den Kongelige Resolution, angaaende forbenævnte Compagnies Afskedigelse fra Handelens videre Førelse,

af

af 16 Mai 1757, hvoraf følgende ikkun anføres:

„Omendskiønt Vi, efter foranførte Omstæn-
„digheder, vel have Aarsag at lade det is-
„landske Compagnie, — for Octroiens Mis-
„holdelse udi adskillige Maader, og i Sær-
„delesshed derudi, at Landet, udi de der ind-
„faldne haarde Aaringer, er ikke blevet for-
„synet med Varer til Livsopphold, saaledes
„som skee burde, samt Tilstanden havde ud-
„fordret og det var forbundet til, — til Und-
„gieldelse tiltale; saa dog, om Compagniet,
„inden tvende Maaneders Forløb fra denne
„Vores allernaadigste Resolutions Dato, er-
„klærer: at træde ved næstkommende 1758
„Aars Udgang fra Octroien paa Handelen
„udi Island, tilligemed Finmarken, ville Vi
„af særdeles Naade, og i Henseende til be-
„meldte for Handelen indtrufne besværlige
„Tider, ihvorvel Octroien ingen Anledning
„til Forlindring derfor giver, saavelsom for
„hvad lidet dette, udi sin Fortieneste ved de
„i Landet anlagte nye Indretninger, med
„hvad

„hvad deraf dependerer, kunde afgaae, ikke
„allene fritage dette Compagnie for Tiltale og
„Straf, i Henseende til Octroiens Mishol-
„delse for den forbigangne Tid, men og efter-
„give samme for Aarene 1756, 1757 og
„1758 af Forpagtnings-Afgiften den halve
„Deel, som er aarlig 8050 Rdr., og til-
„sammen 24150 Rigsdaler Croner, med
„Vilkaar, o. s. f. — Men dersom Com-
„pagniet, mod Formodning, sig ikke til Oc-
„troiens Fratrædelse erklærer, bliver Sagen,
„forberørte Forbrydelser anlangende, samme
„aaben staaende, samt efter Octroien stricte
„at forholde, og Afgiften derefter at svare,
„uden videre Afslag.„

At det almindelige Handels-Compagnie, som ved 1763 Aars Begyndelse blev overdragen den islandske Handel, ikke heller forsynede Landet med forsvarlig Fødevare, er almindelig bekiendt; det i Aaret 1768 indsendte for Sundheden skadelige Meel, hvorfor dette Compagnie, ved Commissions-Dom af 8 Febr. 1772, blev tilfundet til Straf og Undgieldelse at betale til Landet

det

det 4400 Rdr., være derpaa et uimodsigeligt Beviis (k). Bemeldte Compagnie giorde sig heller ikke, ved sammes under 17 Mai 1786 affær-

(k) De Havne, som, i Følge ovenanførte Commissions Dom, bleve deelagtiggiorte i forbemeldte Bøder, vare følgende:

Til Keblevigs District skulde svares	200 Rdr.
— Havnefiords . . .	400 —
— Patrichsfiords . . .	300 —
— Bildals	300 —
— Orebachs	400 —
— Oefiords	200 —
— Isefiords	300 —
— Husevigs	400 —
— Stichesholms . . .	400 —
— Rødefiords	100 —
— Dyrefiords	100 —
— Vapnefiords . . .	100 —
— Holmens	400 —
— Grindevigs	100 —
— Skagestrands . . .	300 —
— Stappens	200 —
— Budenstads	200 —
Tilsammen	4400 Rdr.

Strafbøderne havde vist blevet meget større, hvis fra de manglende Handelsdistricter, til hvilke det be-

afærdigede Skrivelse til det Kongelige Rente-kammer, af Landet synderlig fortient, hvori det begierte: at Antallet af de islandske Studentere, som maatte besøge Kiøbenhavns Academie, samt en vis Tid, hvor længe dem kunde være tilladt at opholde sig ved samme, maatte nøie blive be-stemt; da Compagniet paastod: at det, ved de Studenterne til Understøttelse allernaadigst for-undte Føringer af 20 Rdr. i Varer, som dog til-

bedærvede Meel var blevet indført, ligesaa fuldt som hine forstnævnte, havde fra Vedkommende været fremsendte lovskikkede Beviser om Melets Beskaffenhed, hvilke Handelsdistricter, formedelst denne Mangel, kunde ikke tilkiendes nogen Er-statning.

De til Landet Aar 1770 oversendte Kongelige Landcommissariers under 14 Augusti 1771 aller-underdanigst afgivne Betænkning over de hyppige Klager, som indløb til dem fra alle Landets Kan-ter over Handelens Førelse, lyder saaledes:

„Det kan ingenlunde med god Grund negtes, „at Handelens nærværende Forfatning i Island „so paa mange Maader er Indbyggerne til største „Uleilighed og Skade; ligesom den og, efter sin „Beskaffenhed, idelig maae foraarsage Misfor-„nøielse og Klager.„

tilhørte disse, men ikke Compagniet, maatte lide en utaalelig Afgang, allerhelst da de Studerendes Antal fra Island var immer tiltagende. Saaledes skulle da disse uskyldige haabefulde Mennesker, som havde besynderlig Lyst til at habilitere sig til publique Embeders Førelse i sin Tid i deres Fædreneland, ogsaa føle et alt for egenmyndigt Monopolii Modstræbelser, som sigtede til intet mindre, end at faae de værdigste af Landets Børn forhindrede fra al Oplysning og Kundskab, samt Opnaaelse af de Fuldkommenheder, som disse, til Landets Lykke, saa kiærlig som omhyggelig agtede at anvende, hvilket Regieringens velgiørende Hensigt, ved allernaadigst at tilstaae de fattige Islands Studentere fri Føring, dog havde til Formaal.

At Indbyggernes vigtigste Næringsveie ere, under den henimod 400 Aar førte fremmede og Monopol-Handel, qvælede, og Folkeformerelsen derved bleven forhindret, da Landavlingen, Fiskeriets Fortsættelse, Indbyggernes Huusflid og andre deres vigtige Bestræbelser have ikke kunnet tilveiebringe dem det fornødne til Livets Op-

hold;

hold; ligesom Landsfolkets tilberedte Varer have aldrig kunnet erholde Jevnholds Priser med de Handlendes, end sige lovet Indbyggerne mindste Vinding, hvorved dem kunde gives Udsigt til deres og Paarørendes Vilkaars Forbedring, da dog deres tiltagende Velstand burde, efter al Billighed, stedse have gaaet i lige Skridt med Handelens, der staaer i en saa nøie Forbindelse med Landets; dette er en igiennemtrængende Sandhed. Tager man end videre i Betragtning, hvorledes Indbyggerne ere af Handelen bestandig blevne forhindrede fra at tilberede deres egne Varer, hvorved de kunde have fortient noget anseeligt, saa kan man ikke andet end i dette Fald med, beklage hine førstbenævntes tung:: Kaar. Saaledes have de Handlende saltet Indbyggernes Kiød, Torsk og Smør, udført deres raae Skindvare og ladet den tilberede i Kiøbenhavn; de have smeltet deres Tælle, renset deres Dunn, virket deres Klipfisk, m. m. — I Henſigt til de Varer, som føres til Landet, da have de ladet male Melet, brygge, bage Brød, brænde Brændeviin, spinde, væve, blege

Lerre-

Lerreder, slaae Fiskeliner, spinde Tobak, forfærdige adskilligt Bødker-, Klein- og Grovsmeds-Arbeide, Isenkram og deslige, som Indbyggerne selv havde kunnet lade forrette, hvis dette havde maattet være dem forundt (l). Lægger man hertil Landets yderlige Fattigdom, de haarde Aaringer, som nu og da bortrykke deres Hornqvæg, Heste og Faar i Tusindtal, Fiskeriets Mislingelse, samt, at her er ingen Kornvæxt, ingen Skov, intet Havfiskerie, ingen Haandværker, ingen Kiøbstæder, hvilke vore Forfædre, desværre! forsømte at oprette, ligesom de i Island oprettede bære ikkun Navnet, til hvilket de endnu ingenlunde svare — naar alt dette, tilligemed Indbyggernes egen Handels Mistelse, og deraf flydende Udarmelse i forbenævnte 397 Aar, tages i Betragtning; saa er det virkelig at beundre, at Landet skal endnu kunne fremvise levende Indbyggere. Herover kunde man med megen Grund giøre sig den Betænkning: at selve Konge-

(l) Dette er ellers blevet forhen anført af mig i det Isl. Litt. Selsk. 5te Bind S. 67 og 68.

Kongerigerne Dannemark og Norge havde umuelig kunnet opnaae den Styrke i Formue og Folkemængde, som Forsynet har forundt dem, havde de, som Island, maattet savne sin egen Handel i henimod 400 Aar.

§. 6.

At vore allernaadigste Konger, den ene efter den anden, have allernaadigst alvorlig taget sig af Landets Nød og de Indbyggerne — saavel ved fremmede Nationer som de octroierede Compagnier — tilføiede Forurettelser, godtgiøres dermed, at begge Slags Handlere ere blevne straffede ved Handelens Mistelse, da nye Handels-Tiltrædere er bestandig blevet paalagt, at føre den billig med Indbyggerne, hvilket dem, saavel ved mange Kongelige Anordninger som alle de udstædte Octroier, er stedse allernaadigst blevet indskiærpet; nogle Compagnier er bleven forundt Eftergivelse i Forpagtnings-Afgiften, for ogsaa ved Benaadinger at bevæge dem til en billig Handelsførelse paa Island. — Der ere og anordnede flere Midler til Indbyggernes Betryggelse;

gelse;

gelse; saaledes befalede Kong Christian den 4de ved Taxten af 6 Decembr. 1619, den bedste af alle Taxter for Island, at Indbyggerne skulle overlades 1 Tønde Meel, 12 Lpd. vægtig, i hvert 1½ Hundredes Kiøb for 50 Fiske, og andre Varer i samme Forhold til de billigste Priser (m). Kong Christian den 5te vilde allernaadigst have forundt Island sin egen Handel, hvilken han ansaae for Indbyggerne den tienligste, men ingenlunde fremmed eller octroieret Handel; han oversendte derfor Aar 1670 Admiral Rodsteen til Island, for at overlægge med Indbyggerne, hvorledes Landets egen Handel maatte være at iværksætte; men da fra 1654 lige til 1670 havde bestandig været meget haarde Aar, eet eneste undtaget, nemlig 1667, og den Ligning, der blev giort paa Landsfolket, i Hensigt til dets

C 2 Tillæg

(m) Taxten af 6 Mai 1684 fik, efter Historieskrivernes eenstemmige Vidnesbyrd, aldrig nogen forbindende Kraft i Island; hiin af 10 April 1702 gieldte til 30 Mai 1776; den seneste Taxt af samme Dato til 1788 Aars Begyndelse, hvilken ved Placaten af 18 Augusti 1786 blev ogsaa allernaadigst ophævet.

Tillæg til Handels-Udgifternes Bestridelse, ganske overskred deres Formue og Kræfter, til Exempel: Borgefiords-Syssels Præster med flere skulle udrede eet Handelsskib (n); saa undskyldte alle sig for at kunne benytte sig af Hans Majestæts saa naadige som fordeelagtige forbenævnte Tilbud. Admiralen maatte derfor reise tilbage igien med en uforrettet Sag fra Landet.

Kong Friderich den 4de ansaae ikke heller Compagnie-Handelen tienlig for Island, hvorfor han ophævede den garske i sit Regierings 6te Aar, og tillod siden aldrig i de 24 Aar, han derefter sad paa Tronen.

Kong Friderich den 5te afskedigede Hørkræmmer-Compagniet til 1758 Aars Udgang. — Vor allernaadigste nu regierende Konge entledigede og det almindelige Handels-Compagnie fra Handelens Førelse 1774, hvilken fra bemeldte Aars Udgang blev ført for Kongelig Regning, lige til nu værende Frihandels Begyndelse.

Af

(n) Isl. Litt. Selsk. 14de Bind S. 86, Anmærkning 143.

Af foranførte sees tydelig, hvor skadelig disse Landets Fædre have anseet den forpagtede Compagnie-Handel for Island, og hvor heist omhyggelige de have været for Landets Velfærd. Hvor majestætisk, hvor mildeligen fremskinne ikke disse og utallig flere den oldenborgiske Kongestammes — især Kong Friderich den 5tes og Kong Christian den 7des — store Velgierninger mod Island, hvilke aldrig nogensinde vil glemmes, men stedse giemmes i Indbyggernes allerunderdanigste taknemmelige Erindring.

§. 7.

Endelig lede foranførte Betragtninger, betræffende den islandske Handels Løb igiennem en Rekke af samfulde 914 Aar, os til at glæde os over vor allernaadigste Konges, ved Placaten af 18 Augusti 1786 — og Forordningen af 13 Junii 1787 — Landets Indbyggere skienkede saa længe attraaede Leilighed, tilligemed Hans Majestæts øvrige Undersaatter i Rigerne at kunne tage Deel i Islands frigivne Handel. De Hindringer, som Enehandlerne havde lagt i Veien

for Landets egen Handel, ere altsaa lykkelig blevne bortryddede, den octroierede Handels Aag afløftet, dens haarde Baand, i hvilke Indbyggernes Næringsveie laae fængslede, opløste. Til dette forønskede Maals Opnaaelse behagede det Hans Majestæt Kongen, i Aaret 1770 at oversende til Island en Kongelig Commission, som med Landets værdige Stiftamtmand, Lauritz Andreas Thodal, der tillige blev tillagt Kongelig Ordre, at reise til Landet, skulde overlægge og derefter foreslaae, paa hvad giørligst og tienligst eragtende Maade maatte være at bane Veien til en Frihandels Oprettelse for Island. Den Kongelige Commission indsaae strax Fornødenheden til Handelens Forandring, og forestilte derfor under 14 Augusti 1771: at Handels Octroi og Taxt maatte omtrent om 12 Aar derefter ganske ophæves, og Frihandel, istedet for hiin forpagtede, allernaadigst bevilges, Kiøbstæder anlægges, hvortil Reykeviigs, Vestmannøes, Grønnefiords, Isefiords, Oefiords og Rodefiords Havne ansaaes for de beleiligste. — Den i Aaret 1786 i Kiøbenhavn allernaadigst

anord=

anordnede høie Commission, til hvilken blev overdraget, at overlægge og derefter forestille alt, hvis heisamme maatte ansee gavnligt til Islands Opkomst og Velfærd, udvirkede og Kiøbstæders Oprettelse i Landet, samt Handelens Frigivelse — vel for alle Kongelige Undersaatter i Rigerne, men først og fornemmelig for Islands Indbyggere selv; hvoraf øiensynlig fremskinner Hans Kongel. Majestæts allernaadigste Villie og Foranstaltning om, at Indbyggerne maatte og skulle tage Deel i sin egen Handel, og nedsætte sig i forbemeldte Kiøbstæder.

Vel ere Fremmede tilligemed de Kongelige Undersaatter, med lige Privilegiers Benaadning med disse, opmuntrede til at nedsætte dem i de islandske Kiøbstæder; men i de 10 Aar, som allerede ere udrundne siden denne allernaadigste Indbydelse skede, saavel ved Anordningens af 17 Novembr. 1786 §. 7, 8, 9, som Forordningens af 13 Junii 1787 Cap. 2. §. 10, har ingen Fremmed villet beqvemme sig dertil; der haves derfor meget lidet Haab om, at de islandske Kiøbstæder blive, indtil de komme til nogen

Fuldkommenhed, ved disse befolkede; man finder de Kongelige Undersaatter selv, endog dem, til hvilke Handelsstæderne ere blevne overdragne, have liden Lyst til at nedsætte sig i Landet, hvilket især er at beundre.

De Indfødtes Antal, naar de kunne tage en klækkelig Deel i deres Fædrenelands Handel, samt oplæres i Haandværker m. m., vil derfor i sin Tid fornemmelig kunne befolke Kiøbstæderne, de forønskede Kiøbstæder, som ansees for det kraftigste Middel til Handelens og Landets Opkomst, hvilken aldrig kan befordres ved nogle Factorer, der forestaae andres i Landet anlagte Handel, da disse, saa længe de selv ikke ere her boesiddende, drage al Handelsfordelen fra Island, hvilken Slutning alle Fornuftige vil finde ustridig.

§. 8.

At ikkun 3 af Landets Børn, Kiøbmændene Hans Hialtelin, Ole Thorlacius og Biarne Sivertsen, fere Handel paa de 1787 ledige Handelsstæder, dette er meget at beklage. Vel

blevе

bleve samtlig Handelsstæderne fortrinlig tilbudne de forhen værende Islands Kiøbmænd og andre Handelsbetiente, som antoge dem alle, saa nær som Stoppen og Budenstad, samt Bildal, hvilke Kiøbmændene ansaae ikke for sig fordeelagtige; disse Udliggerstæder bleve derfor ved Overtalelser modtagne af de 2 førstbenævnte Kiøbmænd; derimod ansøgte Kiøbmand Sivertsen, at ham maatte overlades Havnefiords Huse og Inventarier. Men flere af Landets duelige Mænd kunde dog have taget Deel i deres Fædrenelands Handel, naar de, med Anspændelse af deres liden tilbageværende Formue og Kræfter, havde, til deres og Landets Lykke, grebet en saa gunstig Leilighed an, som denne. Den Undskyldning, at deres Formue var, under den langvarig førte monopoliske Handel, bleven saa udtæret, at de uden erholdende Forskud og Association med erfarne Handelsmænd, havde ikke kunnet føre Handelen for egen Regning, maae man tilstaae haver nogen Grund. Men — da vor allernaadigste Konge havde, uden al Tvivl, ligesaa fuldt allernaadigst forundt Landets Indbyggere

byggere Forskud til deres Handelsførelse, som sine øvrige Undersaatter, hvilken Naade de trende forbenævnte Kiøbmænd er vederfaren, og det var en ligesaa let Sag for Landets redelige Mænd, som for disse, at associere sig med brave Handelsmænd i Kongens Stater, især da her haves duelige Mænd af Landets Børn til Handelsførelse inde i Landet; saa vil denne Undskyldning miste meget af sin Kraft. — Man har derfor maattet see, og med Smerte see, den bedste Leilighed, som nogensinde kunde tænkes eller gives, til Indbyggernes Deeltagelse i sit Fædrenelands Handel, og de dermed forbundne Kongelige Benaadinger, være gaaen dem af Hænderne. Dette bliver i næstfølgende §. nærmere oplyst.

§. 9.

Med hvilke Privilegier Frihandelen er allernaadigst overdragen saavel Landets Indbyggere, som de øvrige Kongelige Undersaatter, dette medfører Placaten af 18 Aug. 1786, Anordningen af 17 Novembr. samme Aar, og Forordningen af 13 Junii 1787. Derimod ere ikke saa almindelig

delig bekiendtgiorte de store og mageløse Benaadinger, som Hans Kongelige Majestæt har allernaadigst tilstaaet Kiøberne af de islandske Handelsstæder, hvilke aldrig burde gaae Efterkommerne af Glemme; disse ere:

1. Handelsstædernes Huse og Inventariers Overdragelse til disse, for $\frac{1}{3}$ Deel af hvad de stode til Bogs for; altsaa ere Kiøberne, af sammes Beløb til 105,611 Rdr. 28 Sk., allernaadigst skienkede . . . . . 70,407 R. 50$\frac{2}{3}$ ß

2. Af den paa Handelsstæderne efterstaaende Cargason-Vare, til Beløb 215,425 R. 85 Sk., ligeledes $\frac{1}{5}$ Deel, eller 43,085 — 17 —

3. Den udsatte Fiske-Præmie 6000 Rdr. i 10 Aar, er til største Delen udbetalt til de Handlende, giør . . . 60,000 — = —

4. Toldfrihed i 20 Aar er dem allernaad. bleven forundt, hvilken ikke kan anslaaes til ringere end 20,000 R. aarlig (o), gier i 20 Aar . . . 400,000 — = —

Tilsammen allernaad. skienket og i Tolds Ydelse eftergivet 573,492 R. 67$\frac{2}{3}$ ß

Da

(o) At af Ind- og Udførselsvaren til og fra Island,

Da nu de Kiøbmænd, som have kiøbt Handelsstæderne, føre den islandske Handel paa alle Landets Havne, saa vil det meste af denne Sum falde i deres Hænder. — Videre er Kiøbmændene forundt den Capital, som staaer i Huse, Inventarier og Cargasonvarer, tilligemed store Summer Penge, rentefri i 10 Aar; endog udbetales dem Renten af den dem betroede Capital, naar de til mindre eller større Deel erlægge samme inden benævnte Tid. Hvor stor Lykke havde det ikke været for Landets Børn, om de havde kunnet giøres deelagtige i $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{4}$ af foranførte betydelige Sum?

Gienstanden for alle disse store Benaadinger var Hans Kongelige Majestæts allernaadigste alvorlige Villie, at en meget bedre og friere Handel maatte forundes Landets Indbyggere, end den fremmede og octroierede nogensinde havde været, under hvilken de havde sukket saa nær i.

sam=

land, 1796, havde været at svare fra 30,000 til 40,000 Rdr. i Told, havde sämme ei i Forveien allernaadigst været skienket de Kongelige Undersaatter, er upaatvivleligt.

samfulde 400 Aar. Hvor stor Anledning er ikke Indbyggerne hermed given til at formode, at Kiøbmændene havde villet behandle dem paa det billigste, samt at deres Handel maatte blive for dem meget fordeelagtigere end de octroierede Enehandleres? Jeg tilstaaer og, at den var bedre og tienligere for Landet fra 1788 Aars Begyndelse til 1793 Aars Udgang, eller i de første 6 Aar af Frihandels Tiden; i de 3 sidstledne derimod ere, desværre! mange Klager over bemeldte Frihandels Førelse ikke allene til Amterne i Island — men til det Kongelige Rentekammer — fra Almuen og Embedsmændene i Landet indløbne.

Det gaaer uden for min Hensigt, her at anføre de Misligheder, hvorover Indbyggerne have klaget. Jeg har anseet det for min Embedspligt, i Følge Forordningens af 13 Junii 1787 Cap. 2. §. 13, samt Indbyggernes giorte Begiering, at afgive mine Betænkninger derover, samt om Frihandelens Førelse for den følgende Tid til det Kongel. Rentekammer, hvilket er skeet under 15 Sept. 1795, 29 Febr. og 6 Dec. 1796.

Hvor-

Hvorledes Landets frigivne Handel kunde, efter Hans Kongelige Majestæts allermildeste Hensigt, opnaae den tilsigtede Nytte for Island, m. m., derom har jeg opgivet mine udførlige Tanker i §§. 10 og 11.

§. 10.

Hvor høist fornøden Kiøbstæders Oprettelse er for en stadig Handelsførelse, hvor kraftig disse understøtte alle Næringsveie, samt Kunster og Haandværker i et Land, derom have alle indsigtsfulde Mænd til alle Tider været enige; derfor saa mange betydelige fordeelagtig anlagte Kiøbstæder, endog fra de ældste Forntider, i alle Lande, hvilkes Antal har bestandig tiltaget, og med dem Landes og Rigers Lykke og Velstand, Magt og Vælde. Island derimod har paa 10de Aarhundrede maattet savne denne høist vigtige Indretning, og med den al den Lykke, al den Fordeel, alle de Beqvemmeligheder, som ethvert Land tilflyder af vel indrettede Kiøbstæder.

Iblandt utalligt andet har Landet herved tabt sin egen Handel, hvilken dets første Indbyggere

førte med Fordeel, men formedelst manglende Kiøbstæder, som disse forsømte at oprette, hvilke kunde have vedligeholdt Handelen og Landets Formue, mistede det begge Dele, der faldt i Fremmedes Hænder, alle Landets siden fødte Indbyggere til en ubeskrivelig Skade. Hvor vilde Island ikke i denne Tid have vrimlet af Folk, et formuende Folk, og til hvilken Høide vilde ikke Landsherrens Indkomster af samme være steget, hvis ordentlige Kiøbstæder havde med Held og Lykke udbredet deres fordeelagtige Virkninger over det hele Land og dets Indbyggere?

Dette haver den for Islands Velfærd i Kiøbenhavn allernaadigst anordnede Høikongel. Commission viselig indseet, og derfor under 8 Aug. Aar 1786 ladet sit første mod Landet velgiørende Øiemeed være, at foreslaae oprettede i Landet de 6 Kiøbstæder, som i §. 7. ere benævnte, og dette førend Handelsforordningen af 13 Junii 1787 blev allernaadigst udgiven, hvilket godtgiøres med Anordningen af 17 November Aaret forher, angaaende de Friheder, som allernaadigst bleve forundte de paa Island oprettende

Kiøb-

Kiøbstæder. — For saa uomgængelig fornødne have de store og indsigtsfulde Mænd, som allernaadigst vare udnævnte til Commissarier i den vigtigste Begivenhed, som nogensinde er bleven behandlet, Islands almindelige Velfærd betræffende, eragtet Kiøbstæders Oprettelse i Landet, om Frihandel nogensinde skulde kunne opnaae den tilsigtede Nytte, og derved ufeilbar havt til Formaal saavel Landets Lykke, som Landsfaderens i sin Tid deraf flydende meget større Fordeel, end nogensinde tilforn.

At Frihandel kan trives uden Kiøbstæders Oprettelse i noget Land, er og bliver umueligt; den vilde, som vor nu værende, i hvilken ingen ordentlig Islands Kiøbstæd haver den mindste Deeltagelse, blive uden al Bestyrelse inde i Landet, desuden ustadig og immer vaklende. — Det er unegtelig Kiøbstæder, som skal giøre en Frihandel ordentlig, varig, fordeelagtig; følgelig maae deres Oprettelse i Island under en Frihandels Førelse være uomgængelig forneden. I Kiøbstæder finde Kunster og Haandværker deres rette Sæde; de udvide et Lands Næringsveie,

belønne

belønne Vittighed, forskaffe Ørkesløse Fortienester, befordre Flittighed; de opmuntre saavel Unge som Gamle til Daad og Duelighed, samt til at optænke og derefter iverksætte vigtige Ting, hensigtende til et Lands varige Velfærd, hvortil den ene retskafne Borger opmuntrer den anden; til alt dette gives ikke saa beqvem Leilighed paa Landet, hvor Folket boer adspredt, hvilkets Landavling er — om ikke dets eeneste, saa dog — det vigtigste Øiemeed. I Kiøbstæder derimod oprettes Skoler, Hospitaler, Apotheqver, Magaziner, og disse sidste, hvor maatte de ikke, tilligemed alt hiint forbenævnte, være at ansee for heist fornødne i Island, for ved dem at kunne forebygge Hungersnød og Folkedød, i de saa ofte i Island indtræffende haarde Aaringer. Disse Forraadshuses Oprettelser ere Aar 1757 anseete af Embedsmændene i Landet for høist nødvendige, ligeledes af Friderich Vilhelm Hastpher, samt bragte i Forslag ved de af mig til den Kongel. Commission i Island den 20 Mart. 1771 indgivne Betænkninger, hvilke ere indleverte til det Kongelige Rentekammer, og findes

saavel ved Stifts=Archivet, som i den af mig førte Embeds=Protocol, som ligger ved Nord= og Øster=Amtet (p). Stiftamtmand Fieldsted har ligeledes tilraadet Magaziners Oprettelse i Landet, i hans Plan til en ny Handelsindretning for Island 1783, og Amtmand Thorarensen i hans 1792 udgivne Tanker om Føde= eller Korn=Magaziners Oprettelse i Landet.

Det er at beklage, at af de i Island privilegerede forbenævnte 6 Kiøbstæder ikke een eneste endnu er bleven befolket. Paa Reykevig ere vel opførte de fleste Huse og Bygninger; i denne liden Bye findes en ny Domkirke, Latinskole, Tugthuus, Fabrikhuse, tilligemed nogle faa Handelshuse, hvilke sidstbenævnte staae under Handels=Factorernes Opsigt. I Oefiords Kiøbstæd opholde sig tvende Factorer; ligesaa mange paa Isefiord; i de 3 andre Kiøbstæder, Grønnefiord, Vestmannøe og Rødefiord, ikkun i hver for

(p) Den af mig til de Kongelige Commissarier indgivne Plan, om Magaziners Oprettelse, er den første, som er bleven forfattet om dette vigtige Emne for Island.

for sig een eneste Kiøbmand eller Factor. De islandske Kiøbstæder bære derfor, (naar man undtager de dem allernaadigst forundte Privilegier) ikkun det blotte næsten intet betydende Kiøbstæd-Navn.

Vel blev der, ved de islandske Handelsstæders Overdragelse til Kiøbmændene, havt Hensyn til, at disse skulle nedsætte sig i Kiøbstæderne; men — da de danske Kiøbmænd handle paa de fleste Havne ved Factorer, og Normændene have ganske forladt den islandske Handel; saa kan Kiøbstæderne ikke blive befolkede ved disse, følgelig er, ved den høist priselig føiede Foranstaltning for deres Opkomst, endnu ikke opnaaet den for Landet tilsigtede Nytte, hvilket neppe heller nogensinde skeer, førend Indbyggerne tage en klækkelig Deel i sit Fædrenelands Handel; ved disse især, og med dem associerede danske, norske og holstenske Folk, kan Kiøbstæderne blive befolkede, men neppe nogensinde ved Udenrigsfolk, som ingen Speculation eller Lyst finde til at flytte fra deres Fædreneland, for at nedsætte sig i det kolde og i saa lang Afstand fra dem

 belig-

beliggende Island, hvilket Erfarenheden haver beklagelig bekræftet.

§. 11.

At Island, som har savnet sin egen Handel i 397 Aar, maatte forhielpes til Deeltagelse i samme, vil jeg ansee for høist fornødent, om Indbyggerne skal nogensinde kunne komme sig, og ikke være Regieringen til en bestandig Byrde, da Landets Lykke fornemmelig beroer paa en billig og tienlig Handelsførelse, passende til Indbyggernes Næringsveie og andre Idrætter, der staae i en uadskillelig Sammenhæng med Handelen, hvorfor disse burde med hinanden altid være afsocierede. At de danske og norske Folk, samt fra Hertugdømmene, og om Udenrigske maatte nogensinde faae Lyst til at nedsætte sig i de islandske Kiøbstæder, kunde ikke findes før dem tienligere Medinteressentere, end duelige og redelige Landets Børn, er upaatvivleligt; disse trænge og til hine i lige Grad. Havde de islandske Kiøbmænd nedsat sig i de privilegerede Kiøbstæder, saa havde de uden al Tvivl associeret

ret sig med Indbyggerne, saa havde og Kiøbstæderne været meget folkerigere, end de nu ere; Haandværker i samme, ved Landsfolkets og de Handlendes forenede Kræfter, havde da og forlængst været oprettede, Fiskerierne udvidede, Industrien kraftig befordret, og Fordelen, ved Indbyggernes Deeltagelse i alt dette samt Handelen, havde da ikke heller ganske fragaaet Landet; ja, en god Forstaaelse mellem dets Indbyggere og de Handlende, istedet for de høist ubehagelige Klager, som nu føres over Frihandelens Førelse, havde da tillige ved dette Middel kraftig kunnet befordres. — Hvor let en Sag vilde det ikke blevet, og kunde endnu blive; for her etablerede 10 Kiøbmænd, tilligemed de med disse interesserende Landets Børn, at oprette ligesaa mange Haandværker i Kiøbstæderne, saasom: Linvæverie, Reebslager-, Feldbereder-, Handskemager-, Strømpevæver-, Garver-, Skomager-, Skræder-, Hattemager- og Dreier-Haandværker (q). At holde een af disse Pro-

 fessioner

(q) Guldsmede, Duch- og Toimagere, Snedkere og Tømmermænd haves i Landet.

fessioner i behørig Drift, for hver Kiøbmand og hans islandske Medinteressent, kunde ikke koste noget betydeligt, ligesom derved kunde aldrig befrygtes noget Tab; tvertimod vilde der altid være noget at vinde ved bemeldte Haandværker. Hvor hastig vilde ikke flere nyttige Professioner kunde udbredes i Landet, samt dets raae Varer, som Skind og Uld m. fl., fordeelagtig kunne forædles, naar Indbyggerne havde klækkelig Deeltagelse i deres Fædrenelands Handel? Herom ere med mig enige de mange indfødte og danske indsigtsfulde Mænd, som have skrevet om Island, nemlig af de forstbenævnte: Syssel mand Gisle Magnusen, Rector Th. Vidalin, Professor Arne Magnusen, Langmand P. Vidalin, Amtmand M. Gislesen, Conferentsraad Erichsen og Stiftamtmand Fieldsted, der have efterladt os adskillige Forslage om Islands Opkomst; disse have paastaaet, at Landets Fri- og Egenhandel var den vigtigste Gienstand for dets Velfærd og Opkomst. De af Fremmede, som have været af samme Tanker, ere: Langmand Becher, Vagel, Hasipher, Balle, Philocosmus, Philodanus, og Justitsraad Pontoppidan.   I Aaret

I Aaret 1757 giorde alle Landets verdslige Embedsmænd allerunderdanigst Ansøgning om: at den islandske Handel maatte, ved Hørkræmmer-Compagniets Entledigelse fra samme til 1757 Aars Udgang, allernaadigst tilstaaes Landets Børn, hvortil de anholdt om Forskud af Kongens Kasse, imod Pantsættelse til Hans Majestæt af alt deres faste og løse Gods, hvilket Indbyggerne for denne saa høist magtpaaliggende Sags Iverksættelse villig vilde opofre, hvortil de, udmattede og kede af Compagniernes skiæve Handelsførelse, havde en høist bevægende Aarsag (r).

D 4 Denne

(r) Samtlig Betienternes, Landfogcd Skule Magnussen givne, Fuldmagt til ermeldte Ansøgnings allerunderdanigste Fremlæggelse er af 12 Sept. 1757. Amtmand Magnus Gislesens Betænkning herover, af 5 Octobr. s. A., er af følgende Indhold:

„Mine Tanker om Islands Handels Førelse ere: at, hvor ikke kan haves Fortieneste, der er vis Armod, som paafører et Land utallige Viderværdigheder. Jeg kan neppe give den islandske Handel Navn af Handel, i Henseende til Indbyggerne, som mange give bort deres fordeelagtigste Varer for hvis de Fremmede vil unde dem, endeel

Denne allerunderdanigste Ansøgning blev i Naade anseet; men Sagen kunde ikke strax iverksættes, formedelst Landsfolkets Udmattelse under Compagniets førte utaalelige Handel. Fra 1753 Aars Udgang til 1759 havde og været meget haarde Aar i Landet, som skilte Indbyggerne ved

endeel deraf til den Priis, som Kiøbmændene selv har behaget at paasætte de utaxerede Varer; Fordelen har været paa de Handlendes — men Tabet paa Isländernes — Side; de have som Slaver arbeidet for Føden, og dog ikke kunnet erholde den. Man hører dog ikke, at Slaver døe af Hunger, men at Isländerne ere saaledes bortdøde i Tusindtal, det er ikke nyt; ja, hvis Hans Kongelige Majestæt og høie Ministre ikke havde saa godt som tvunget det islandske Compagnie til at forøge Tilførselen af Fødevare, saa paatvivler jeg ikke, at den halve Part af Indbyggerne havde nu alt været af Hunger omkommen. Hvorledes kan man indbilde sig, at Guds Velsignelse kan naae til slig en Handel, det er stridigt imod alle fornuftige Slutninger? Kort sagt: Isländerne have altid maattet lide Tab, men have aldrig taget Deel i Profiten. Det Land, som har en tvungen Handel, er ulykkeligt. Saafremt Isländernes total Undergang skal forebygges, maae dem

ved en stor Deel af deres Kreature; Hans Majestæt lod derfor, efter forbemeldte, føre Handelen for sin egen høie Regning, efter Compagniets Afskedigelse til 1762 Aars Udgang.

Alle nu levende indsigtsfulde Mænd i Landet ønske det ligeledes en god Deeltagelse i sin egen

dem gives Haab om manges Fortieneste ved Arbeide, som nu intet kan haves, men Lyst til Arbeide opmuntrer dem, naar de kunne giøres deelagtige i Handelens Fordele, samt faae Underviisning, naar Fremmede sig her nedsætte; udi alle Slags nyttige Foretagender, som hidindtil har manqveret, og de Handlende have givet Prøver af at ville betage Islænderne; thi hvorledes have hine ikke sat sig imod de *Nye* Indretninger, som kunde dog ikke have Hensigt til deres Skade. Det synes som de Handlende have villet betage Islænderne al fremmed Underviisning til deres usle Stands Forbedring; de have selv ikke villet antage Indretningernes forarbeidede Producter, og de have dog misundt dem at afsætte samme hos andre; ja, det forunderligste er, at de have ikke indseet deres egen Fordeel i det, at hielpe Indbyggerne til Fortieneste og deres egen Gields Afbetaling, ikke agtet, at naar disse vare ruinerede, var og de Handlendes Ruin at befrygte. „

Handel; de have derfor allerunderdanigst anholdt om Understøttelse til en activ Handelsførelse. Nogle have og ansøgt, at den islandske Handel maatte frigives fremmede Nationer, tilligemed de Kongelige Undersaatter. Min allerunderdanigste Forestilling herom medfører: at man kunde vel, ved udenrigske Folkes Deeltagelse i den islandske Handel, forvente Concurrencens Udvidelse, at flere og bedre Varer bleve til Landet indførte for taalelige Priser, Landets Varer bedre betalte m. m. Men, da Fremmede vare ved Anordningens af 17 November 1786 §. 7, 8, 9, samt Forordningens af 13 Junii 1787 Cap. 2. §. 10, med samme Benaadinger, som de Kongelige Undersaatter, indbudne til at nedsætte dem i de islandske Kiøbstæder, skiønt forgieves, da ikke een eneste udenrigs Handelsmand i samfulde 10 Aar endnu havde anmeldet sig hertil; ligesom det høiligen paatvivltes, at fremmede Speculantere ville opsøge Island i nu værende Krigstider, hvilke Handlende, om de nagensinde kunde forventes til Landet, vilde dog, tilligemed alle dem, som ikke havde boesat sig i

Kiøb-

Kiøbstæderne, fradrage Landet det meste af Handelsfordelen; saa har jeg ikke vovet at foreslaae nogen vis Tid, til hvilken Handelens omsøgte Udvidelse beqvemmeligst og tienligst kunde skee, men allerunderdanigst indstilt denne Sag til Hans Kongelige Majestæts allernaadigste Forgodtbefindende.

Om Fremmede maatte tillades at opseile Kiøbstæderne, og aflevere til de i Byerne boesatte Kiøbmænd hele Skibsladninger af Fornødenheds-Vare, samt indkiøbe Landets Retourvare igien, dette vilde bespare disse Skibsudredninger, Assurance af Skib og Gods til og fra Landet, samt tilføre Landets Handelsmænd flere Beqvemmeligheder. Men, førend dette kan skee, har jeg troet, at Kiøbstæderne maatte være befolkede, bemidlede, befæstede. Maaskee Fremmede bleve villigere til at nedsætte sig i Landet, hvis ved de privilegerede Kiøbstæder, efter Stiftamtmand Fieldsteds Plan, bleve anlagte duelige Batterier, forsynede med behørig Ammunition (s). At nedsætte sig med anseeseeanſee-

(s) Fieldsted om en ny Handels Indretning udi Island S. 66.

anseelige Midler i en aaben og aldeles ubefæstet Bye, og saaledes være udsat for Kaperes og Søerøveres Plyndren og anden Overlast, især i indfaldende Krigstider, kunde de Fremmede med flere maaskee tage i Betænkning. Jeg kan derfor ikke undlade, her at igientage mit Ønske og giorte Forslag til det Kongelige Rentekammer, under 5 September 1769, om: at Landet maatte forundes Hielpemidler til at kunne forsvare sig mod slige Giæster, hvilke i nogle Aar forher havde giort stor Overlast, røvet og plyndret Folk, endogsaa nogle Kirker inden Isefiords Syssel (t).

Min

(t) Den Kongelige Commission i Kiøbenhavn, angaaende Islands almindelige Væsen, har i Aaret 1786 allerunderdanigst foreslaaet: at Hans Kongelige Majestæt maatte allerunderdanigst forelægges en Plan til at faae Landets Sikkerhed befordret, saavel ved eet eller flere armerede Fartøier, der kunde af og til krydse i Søen og omkring Kysterne, som ved en i Landet oprettende Landværn; ligesom Hans Kongelige Majestæt under 18 Augusti s. A. har allernaadigst bevilget, at om begge Dele maatte giøres allerunderdanigste Forslag.

Min allerunderdanigste Forestilling til Hans Kongelige Majestæt, indsendt til det Kongelige Rentekammer, har derfor havt til Gienstand Landets klækkelige Deeltagelse i dets frigivne Handel; denne har jeg anseet fornemmelig kunne gavne Indbyggerne, befordre Kiøbstædernes Opkomst, giøre Handelen stadig og vis for Landet, samt i sin Tid fordeelagtig for Regieringen. Jeg har foreslaaet: at Landets Indbyggere maatte blive tilladt, at anvende Overskudet af de til dets Hielp i Aarene 1784 og 1785 givne Collectpenge, samt noget af de 4400 Rdr., som Handels-Compagniet maatte svare til Island, for det fra samme Aar 1768 hertil oversendte for Sundheden skadelige Meel, for dermed, siden bemeldte Penge nu ikke mere behøves til Kreatures Anskaffelse eller Indkiøb, for det første at kunne indkiøbe 2 Skibe, 50 til 60 Læster drægtige, tilligemed den fornødne Cargasonvare, da Indbyggerne kunde herved banes Vei til større Deeltagelse i Landets Handel. Fordelen af bemeldte Capital maatte derfor ingenlunde være at dele mellem de handlende Indbyggere,

gere, men at oplægge ved et i Reykevigs Kiøbstæd Landet tilhørende Handels=Contoir, saa længe og indtil man fandt sig i Stand til, at kunne foretage videre Skridt til Handelens Udvidelse, saaledes, at Landet kunde i det mindste være eiende af 1 Handelsskib i hver Landsfierding. Dette formeente jeg, foruden den Fordeel, som Landet maatte tilflyde af dets egen Handel, vilde blive — om ikke det eneste, saa dog — det kraftigste Middel til en taalelig Handelsførelse for Island, da Landets Børn ville kappes med Frihandlerne om, at føre den billig, hvilkes Exempel disse da nødvendig maatte følge. Jeg kan ikke forestille mig, at denne Island tilhørende Capital kunde nogensinde anvendes til en værdigere eller for Landet nyttigere Brug.

For at give denne af Indbyggerne saaledes begyndende Handel, hvilken dem især var allernaadigst bleven forundt, mere Styrke og Udvidelse, har jeg end videre allerunderdanigst foreslaaet: at det maatte staae enhver formuende Mand i Island, af hvad Stand han end var,

frit for, at interessere eller være Eier af Actier i Landets egen Handel; dog Embedsmændene altid forbudet, selv at føre den, da de havde andet vigtigere at beopagte (u). Af disse Actier maatte Interessenterne ikke være formeent at trække Fordelen, ved det aarlige Udbytte af Handels-Gevinsten, paa samme Maade, som Embedsmændene med flere blev tilstaaet ved Associationen af de nye Indretninger i Island, ved Handels-Compagniet Aar 1764, nemlig Deeltagelse tilligemed bemeldte Compagnie i Handels-Fordelen, ligesom dette igien Andeel pro rata, af hvis ved Indretningerne kunde vindes; derimod maatte ved Landets førende Handel være at oplægge Fordelen af Collectpengene og hine for Meelbederne, og for samme at aflægge aarligt Regnskab til det Kongelige Rentekammer. Dette var den eneste Maade, jeg kunde

(u) Landets Stiftamtmand, og maaskee dets Amtmænd, som skal have Opsyn med Handelen, og aarlig indberette til det Kongelige Rentekammer Landets, Amternes og Handelens Tilstand, burde aldrig tilhøre nogen Deel eller Actie i den islandske Handel.

kunde udfinde, der uden Besværing, eller Fornærmelse for nogen, kunde bane Landets Børn Veien til deres Handelsførelse. Hvor vilde det ikke inderlig fornøie mig, om jeg ved denne lagte Plan kunde see forebyggede de høist ubehagelige Klager, som i sidstafvigte 3 Aar ere indløbne over den nu førte Frihandel! (x) — Hvor vilde jeg ikke ønske, at de Kiøbmænd, som have kiøbt Handelsstæderne, vare her bosatte, paa det Handels-Fordelen maatte forblive i Landet! Hvor ønskeligt var det ikke tillige, at Landets Børn kunde faae Kræfter til at oprette i Kiøbstæderne de i denne §. benævnte Haandværker m. fl.! og dette kunde de, naar de havde en større Deeltagelse i Handelen. Til dette forenskede Maals Opnaaelse har jeg troet mig pligtig at arbeide, naar jeg, efter min allerunder-

(x) Jeg kan ikke andet end ansee alle dem for ukiærlig tænkende mod Island, som laste Indbyggerne, fordi at disse have fundet sig utilfreds med, i hartad 400 Aar at være blevne udelukkede fra al den Fordeel, som deres Fædrenelands Handel haver, i dette lange Tidsrum, som oftest rigelig kastet af sig.

underdanigste Embedspligt, vilde befindes Hans Kongelige Majestæt tro, Landet gavnlig, og tillige veltænkende mod de Kongelige Undersaatter, som nu handle paa Island.

At Sagen er overmaade vigtig, uden Tvivl den vigtigste for Landet, som nogensinde kan tænkes, da den angaaer dets fra 48,000 til 50,000 Indbyggeres Liv og Lykke, samt deres Afkommeres i mange Led, dette vil ingen Fornuftig miskiende.

§. 12.

Mine kiære og meget ærede Landsmænd! De af eder, som eders Fædrenelands Historie ikke er saa nøie bekiendt, læser af disse Blade, hvor blomstrende eders Forfædres Handel har været, hvilken de selv førte rummelig i 400 Aar, hvor formuende Folk disse da vare, hvor vigtige Ting til Landets Fordeel og Nytte de, med utrætteligt Arbeide, Stræbsomhed og Flid, have iverksat. Betragter ligeledes, hvor voldsom og utilstrækkelig Handel fremmede Nationer have ført i eders Land, hvor egenraadig og

udarmende Enehandelen stedse haver været; saa vilde I ret kunne skionne paa den store Naade, som Landet er vederfaren ved dets Handels Frigivelse — ikke allene til de Kongelige danske og norske Undersaatter, tilligemed hine i Hertugdømmene, men — til eder især, eder, som allernaadigst ere blevne frelste fra Handelens langvarige ublide Behandling. Lægger Mærke til denne Afhandlings §§. 10 og 11, hvori jeg har forestilt, hvorledes den eder skienkede Handel kunde føres til Fordeel for eder og Fædrenelandet. Det staaer til eder at bedømme, om nogle bedre eller beqvemmere Udsigter, end de i ermeldte §§. af mig i Forslag bragte, kunde haves til dette saa længe attraaede Maals Opnaaelse. Bedømmer selv, og bedømmer med modent Overlæg: om ikke ethvert Lands Lykke og Velstand fornemmelig beroer paa en billig Handelsførelse; om samme ikke giver Indbyggerne Liv og Lyst og Mod til alslags nyttige Foretagender; om den befordrer ikke Landdyrkningen og Qvægavlingen, udvider Fiskerierne, forædler Landets raae Varer, ophøier Jordegodsets

godsets Værd, samt lægger Grundvold til Kiøbstæder og de deraf flydende mange og store Fordele?

Siden da de Lænker, udi hvilke fremmede Nationer og Enehandlerne have holdt Forfædrenes og eders Næringsveie og Idrætter, ere ved en mægtig Haand blevne sønderbrudte, og I, mine Venner! ere lykkeligen frelste fra de Baand, som have holdt eder, tilligemed disse, saa længe fængslede, saa giver nu Agt paa den beleilige Tid; benytter eder fornuftig af den eder af Hans Majestæt allernaadigst skiænkede Frihed til eders Fædrenelands — eders egen — Frelse; tager i Betragtning, at Qvægsygen, de skadelige Vulcan-Virkninger fra Skaftefields-Syssel og de haarde Aar ere lykkeligen overvundne, at Landet vrimler igien af anseelige Faarehiorde og flere Kreature, samt at det ene fiskerige Aar nu følger paa det andet. Skulde denne store Lykke for Landet ikke kunne opmuntre eder til at overlægge med hinanden, arbeide med hinanden, og den ene at lægge sin Skilling til den andens, alle samtlig til det forønskede Maals Opnaaelse,

at Landet kunde, i denne meest beqvemme Tid, tage anseelig Deel i sin tabte egen Handel, hvilken I og eders Fædre, især i dette og forrige Aarhundrede, saa længselfulde have seet imøde? Troer, og bliver faste i denne Troe: at nogle Tønder Guld kan ikke oprette Island dets, ved Handelens Mistelse, lidte ubeskrivelige Tab; eders med Landets Næringsveie forenede Handel, begges kraftige Udvidelse og Landets raae Varers Forædling skal, ved de privilegerede Kiøbstæders Understøttelse, fornemmelig kunne giøre det. — At være uvirksom eller følesløs i en saa vigtig Begivenhed, som denne, ikke af alle Kræfter at ville benytte eder af den gunstige Leilighed, som Landet nu er allernaadigst bleven forundt til sin egen Handelsførelse, dette vilde ansees for den yderste Grad af Selvfornegtelse, det fortiente Navn af Uskiønsomhed, Utaknemmelighed mod Kongens eder herved saa landsfaderlig forundte og frembudne Naade; slig en Tænkemaade kiender jeg ikke hos eder, tvertimod er jeg overbeviist om, at I vil vække eders Fædreneland af dets 397 Aars altfor roelige Søvn,

og

og lade det ikke længere drømme til sin Frigivelse, til sin saa længe attraaede egen Handelsførelse, men at eders Bestræbelser vil alle hensigte til Opnaaelsen — saavel af eders, som eders Efterkommeres — egen Handelsførelse flydende Fordele. Ufeilbar ansee I for eders Pligt, at befordre eders Fædrenelands Lykke, naar I vil ansees for dets Elskere, for værdige Lemmer af Staten, for følsomme Fædre, der bære omhyggelig Omsorg for eders Børn og Afkommere, hvilke længe efter eders Dage skal kunne bevidne, og den ene fortælle den anden, med hvilken Varme, hvilken Iver, hvilken Nidkiærhed I først i det 18de Aarhundrede have benyttet eder af Deelagtiggiørelsen i eders Fædrenelands Handel, til eders og deres varige Velfærds Befordring. — Dette være da enhver formuende Patriots alvorlige Agt, ledsaget med en uophørlig, fyrig Iverksættelse af et saa vigtigt, saa ædelt, saa rosværdigt Foretagende.

Associerer eder, mine kiære Landsmænd! og eders sammenlagte saa Midler, med danske, norske, med holstenske brave Handelsmænd, hvilket

eder ikke, meer end andre, negtes af det af Is-
land, for saa mange store Velgierninger mod
samme, saa høit fortiente, elskværdige danske
og norske Folk; glemmer aldrig dets store Gav-
mildhed og ømmeste Deeltagelse i eders yderst
trykkende Gienvordigheder, i Aarene 1784 og
1785; tager derfor aldrig i Tvivl, at disse
ædelmodige Nationer vil forene sine Midler med
eders, til en fælles Handelsførelse, gavnlig for
dem, eder og Fædrenelandet, hvilken ufeilbar
da vilde omkort kunne opnaae en forønskelig
Fremgang, Kiøbstæderne efterhaanden sin Op-
komst, og Island i Formue og Folkemængde
en anseelig Tilvæxt. I kan og allerunderda-
nigst lide paa, at Hans Kongelige Majestæt
vil allernaadigst rekke eder Haanden, og under-
støtte eder i alt, hvis der maatte ansees at
kunne tiene til dette Hans Arve-, men eders
Fædrenelands Held og Lykke; og hvor ofte ha-
ver ikke det Høikongelige Rentekammer, saa
medynksom som fordeelagtig, forestilt for Maje-
stæten eders Fædrenelands Fornødenheder?

Min liden Medvirkning, som dens, der er allernaadigst beskikket til at være Landets Talsmand, ved giørende allerunderdanigste Forestillinger om alt, hvis jeg maatte være overbeviist om ville tiene til Landets varige Velfærd, skal aldrig gaae mig af Glemme; stedse at kunne fremme dets og eders Gavn og Hæder, skal altid være mit alvorlige Forsæt, min Pligt, min Attraae, min Bestræbelse.

